

נייר עמדה

הצעת חוק החלפת המונח מפגר (תיקוני חקיקה), התשע"ז–2016

מבוא

בחוקים רבים במדינת ישראל משמש המונח "מפגר" כתיאור לאנשים עם מוגבלות שכלית ברמה מסוימת. מונח זה הוא בעייתי, עקב המשמעויות הנלוות לו והעובדה שבעולם המקצועי כבר אינו משמש כבר מזמן. הצעת החוק מבקשת להחליף את המונח "מפגר" לנטיותיו בחקיקה הישראלית ולהחליפו במונח "בעל מוגבלות שכלית התפתחותית" לנטיותיה בהתאמה.

נייר עמדה זה בא להציג את נקודת המבט היהודי בעניין זה.

מבט יהודי

רבני "צהר" תומכים בהצעת החוק מן הסיבות האלה:

- האיסור לצער כל אדם ובמיוחד אנשים עם מוגבלויות.** התורה אוסרת עלינו לצער אחרים. כל התנהגות הפוגעת בזולת אסורה על פי ההלכה, ומנוגדת באופן מהותי לתורת השם. התלמוד מספר שכשבא גוי אל הלל הזקן וביקש ממנו לגייר אותו בתנאי שילמד אותו כל התורה על רגל אחת, השיב לו הלל: "דעלך סני לחברך לא תעביד [=מה ששנוא עליך, לחברך לא תעשה]. זו היא כל התורה כולה. ואידך פירושה הוא. זיל גמור [ושאר התורה היא רק בגדר פירוש לעיקרון זה]".¹ נוסף על האיסור הכללי לפגוע באדם, התורה מקפידה במיוחד על צערם של מי שעשויים להיפגע בקלות רבה יחסית עקב מצבם הפיזי או השכלי. משום כך, התורה מצווה אותנו במיוחד שלא להונות את הגר והיתום והאלמנה.¹ לכן, חשוב מאוד שנימנע מלהשתמש בלשון העלולה להיתפס כפוגעת בזולת, ובמיוחד במי שהוא בעל מוגבלות כלשהי.
- חשיבות המינוח והשפה.** היהדות שמה דגש רב על השפה כמכוננת את התודעה החברתית, וממילא כמשפיעה על התנהגות האדם. על פי המסופר בתורה, תפקידו של אדם הראשון היה לקרוא שמות לכל החיות (בראשית ב, יט), והדבר מבטא באופן סמלי את התפקיד האנושי לתת משמעות לעולם.² אנו סבורים שתפקידו של המחוקק לתת שמות לתופעות חברתיות, ולעצב באמצעותם את התודעה ואת התנהגות הבריות על פי ערכים יהודיים ודמוקרטיים ראויים לשמם, בדומה למה שמבקשת לעשות הצעת החוק הנוכחית.

¹ כלשונו של ספר החינוך (מצווה סג): "שנמנענו מלהונות הגר אפילו בדברים, והוא אחד מן האומות שנתגייר ונכנס בדתינו [...] ואף על פי שאנו מוזהרים בזה בישראל, וזה כיון שנכנס בדתינו הרי הוא כישראל, הוסיף הכתוב לנו אזהרה בו [...] לפי שענין האונאה אליו קרובה יותר מבישראל, כי הישראל יש לו גואלים שתובעין עלבוניו".

² עיין בהקשר זה באריכות בפירוש הרב שמשון רפאל הירש שם.